

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

בענין דיני דפנות הסוכה

שיעור אורך ורוחב הסוכה, גובה הסוכה, דפנות שאינם מגיעות עד לסכך, דפנות מחבלים או עמודים, דפנות מפריסת חבלים או עמודים, דופן ממעקה של מרפסת - סורגים, דפנות מסדינים

הקדמה

מכיון שהלכות סוכה רבות הן, ומצוי מאד סוכות פסולות שבעליהם אינם יודעים שהסוכה פסולה ומבטלים מצוות סוכה ומברכים ברכה לבטלה, לכן מן הראוי שמי שאינו יודע הלכות סוכה, יש לו להראות את הסוכה למורה הוראה הבקי בהלכות סוכה, שיבדוק את כשרות הסוכה, ובפרט כאשר מתעוררות שאלות בהלכות סוכה, הן בשיעור הסוכה או בדפנות או בסכך, יש לברר היטב ולהראות למורה הוראה. [ועיין בכף החיים סי' תרכה סק"ט מש"כ בזה].

להבנת השיעור שלפנינו יש להקדים כמה מושגים שנאמרו בדיני מחיצות שבת וסוכה והם הלכה למשה מסיני, [א]. "לבוד", ועניינו שכאשר שני דברים צריכים להיות מחוברים כגון דופן וסכך או דופן אחת לחברתה, ויש ביניהם מרחק פחות מג' טפחים הרי זה נחשב כמחובר. [ב]. "גוד אסיק" נאמר בדין מחיצה, ועניינו שכאשר יש מחיצה שיש לה שיעור מחיצה, נחשב שהמחיצה עולה עד לרקיע וסותמת את האויר שעליה. דין זה נאמר במחיצות רשויות שבת, ונחלקו הפוסקים בדין דפנות שאינן מגיעות לסכך, האם הוא מדין גוד אסיק או לא. (עיין להלן אות ג). [ג]. "גוד אחית", ועניינו במחיצה שגבוהה מן הארץ יותר מג' טפחים, אם יש בה שיעור מחיצה רואים את המחיצה כסותמת את האויר שתחתיה. ולהלכה דין זה לא נאמר בדיני דפנות סוכה (עיין בגמ' מסכז סוכה דף טז ע"א וע"ב, ובש"ע סי' תרל ס"ט).

[ד]. "חבוט רמי", דין זה נאמר גם בדיני סוכה, ועניינו שכאשר הגג עשוי מקנים ויש הפרש בגובה בין קנה לקנה יותר מג' טפחים באופן שאין חיבור ע"י לבוד, אומרים כאילו הקנה העליון יורד לתחתון ונחשב כל הגג כסתום. (ע"ן סוכה כב ע"א, ובשו"ע סי' תרלא). [ה]. "דופן עקומא", דין זה נאמר בהלכות סוכה שכאשר יש סכך פסול הסמוך לדופן, עד ארבע אמות אומרים "דופן עקומה", ועניינו, שאין הסכך הפסול מפריד בין הסכך הכשר לדופן, אלא נחשב שהדופן ממשיכה עד סוף הסכך הפסול והסוכה מתחילה מהסכך הכשר, (ע"ן מסכת סוכה יז ע"א במשנה). [ו]. יש שיטות בפוסקים שאין אומרים שתי הלכות בכדי להכשיר סוכה הנצרכת לדין "גוד אסיק" בכדי להכשירה, אם צריך לומר הלכה נוספת בכדי להכשירה, כגון "דופן עקומה", אין אומרים שתי הלכות והסוכה פסולה.

בדיני סוכה

שיעור אורך ורוחב הסוכה

א. שיעור גודל הסוכה לכל הפחות שבעה טפחים על שבעה טפחים, ואין לה שיעור עד כמה היא יכולה להיות גדולה. ואם יש בה פחות משבעה טפחים ברוחב הסוכה פסולה, אף אם היא ארוכה מאד ויש בה שיעור כדי לרבע, דבסוכה לא מועיל כדי לרבע, כמבואר לא מועיל "כדי לרבע" [כמבואר כל זה בסי' תרלד]. שיעור שבעה טפחים לפי השיעור הקטן הוא 56 ס"מ, ולפי השיעור הגדול הוא 67.2 - 70 ס"מ.

גובה הסוכה

ב. גובה הדפנות לכל הפחות עשרה טפחים, שיעור עשרה טפחים לפי השיעור הקטן הוא 80 ס"מ, ולפי השיעור הגדול הוא 96 - 100 ס"מ.

דפנות שאינם מגיעות עד הסכך

ג. אין צריך שהסכך יהיה מונח על גבי הדפנות ממש, אלא די בדפנות עשרה ואפילו אם הסכך גבוה הרבה מעל הדפנות הסוכה כשרה, (ע"ן בגמ' מסכת סוכה טז ע"א

וע"ב, ואו"ח סי' תרל ס"ט). ויש שסברו שצריך שהדפנות יהיו מכוונות דווקא תחת הסכך. אך להלכה נפסק בשולחן ערוך (סי' תרל סעיף ט) שאפילו אם המחיצות אינם מכוונות ממש כנגד הסכך אלא אם הם מרוחקות מכנגד הסכך בשיעור אויר של פחות מג' טפחים, אף שהסכך גבוה הרבה מהדפנות, הסוכה כשרה.

ולהבנת הנידון האם צריך שהדפנות יהיו מכוונות כנגד הסכך, יש להקדים מה הטעם שסגי בדפנות עשרה טפחים ואף שאינן מגיעות לסכך, דבריטב"א (מסכת סוכה טז ע"א) מבואר דבאמת צריך שהדפנות יגעו בסכך, אלא דנתחדשה הלכה למשה מסיני של "גוד אסיק מחיצתא" שאם המחיצה היא עשרה טפחים רואים כאילו היא עולה עד למעלה. וכ"כ בשו"ת מים עמוקים לר' אליהו מזרחי, (סי' כו'), וכך הוא במשנה ברורה (סי' תרל ס"ק מג') דהוא מדין גוד אסיק.

אכן בר"ן (מסכת סוכה דף ב ע"א בדפי הרי"ף) דמה דמבואר בגמ' בסוכה (ו' ע"ב) שבדיני מחיצה יש הלכה של גוד אסיק, היינו לעניין מחיצות שבת, אבל לגבי מחיצות סוכה אין אופן שנאמר בו גוד אסיק, והוכיח זאת הר"ן מהא דמצינו דאם עשה סוכה על שפת הגג פסולה ולא אומרים גוד אסיק מהמחיצות שתחת הגג.

ומבואר בר"ן דאין הלכה למשה מסיני של גוד אסיק בסוכה, ואם כן לפי דבריו צריך לבאר מדוע סוכה שיש בה דפנות בגובה עשרה טפחים כשרה אף שהדפנות אינן מגיעות לסכך, שהרי אם הדפנות מגיעות לגובה הסכך ואינן צמודות לסכך מצינו דרק אם יש אויר פחות מג' טפחים הסוכה כשרה מדין לבוד, אבל ביותר מג' טפחים הסוכה פסולה, ומדוע אם הסכך גבוה מהדפנות הסוכה כשרה. וכן מצינו לענין דופן עקומה, שאם יש סכך פסול בין הדופן לסכך הכשר, עד ד' אמות הסוכה כשרה מדין דופן עקומה, אבל בלא דין דופן עקומה הסוכה פסולה משום שאין הסכך הכשר סמוך לדופן, ואם כן מדוע אם הדפנות אינן מגיעות לסכך בגובה הסוכה כשרה

ולהבנת הדברים נאמרו בזה שתי דרכים, [א]. הפני יהושע (סוכה טז ע"א) ביאר, דסבר הר"ן דאם הדפנות אינן מגיעות לגובה הסכך הסוכה כשרה מדין חבוט רמי שרואין כאילו הסכך יורד עד הדפנות. [ב]. הערוך לנר (סוכה ו ע"ב) ביאר שסבר הר"ן דמה שאין צריך שהדפנות יגעו לסכך אינו מדין גוד אסיק או חבוט רמי, אלא סבר הר"ן שלא צריך שהמחיצות יגעו בסכך, ויש הבדל בין אם המחיצות מגיעות לסכך בגובה לבין אם אינם סמוכות לסכך מן הצד, דלענין גובה המחיצות אין צריך כלל שיגעו המחיצות בסכך, אלא כיוון שהמקום שתחת הסכך גדור על ידי הדפנות, אף שהם נמוכות מהסכך הסוכה כשרה, משא"כ אם אין המחיצות סמוכות לסכך

מן הצד, שם בלא דין לבוד או דופן עקומה הסוכה פסולה משום שצריך שלא יהא הפסק והפרדה בין הדופן לסכך, שאם יש הפרדה, כבר אינו נחשב דופן של הסוכה, והשיעור של ההפסק, הוא באוויר עד ג' טפחים, ובסכך פסול הוא עד ד' אמות, שאם יש יותר מג' טפחים אוויר, בין הדופן לסכך שמצידו, הסוכה פסולה, דאז הדופן אינה מתייחסת לסכך.

ולפי זה מובן מה הנדון האם דפנות שאינן מגיעות לסכך כשרות רק אם הם כנגד הסכך או לא, דהנה להלן [אות ד] הובא דברי הגרעק"א (תשובה יב) בשיטת הר"ן, שלא אומרים שתי הלכות להכשר סוכה, ולפי זה, אם מה שמועיל דפנות שאינם מגיעות לסכך הוא מדין גוד אסיק, א"כ צריך שיהיו הדפנות כנגד הסכך, דאם הם רחוקות מהסכך אף בפחות מג' טפחים, כיון דצריך הלכה נוספת של "לבוד" להכשר הסוכה, אין הסוכה כשרה, דלא אומרים שתי הלכות. אולם אם מה דמועיל דפנות שאינן מגיעות לסכך אינו מדין גוד אסיק [וכפי דמשמע בדברי הר"ן כנ"ל] ממילא יש לומר שפיר דדפנות שאינם מגיעות לסכך כשרות אף כשהן לא כנגד הסכך, אלא הם תוך שיעור פחות מג' טפחים לסכך כשרות מדין לבוד וכמו שכתב השו"ע. [אמנם עיין להלן אות ד' דיתבאר בס"ד שיש חולקים על דברי רעק"א וס"ל דאף לשיטת הר"ן אומרים שתי הלכות].

דפנות אינן מגיעות לסכך כשיש מעל הדופן סכך פסול

ד. סוכה שדפנותיה הם עשרה טפחים בלבד, והסכך גבוה מהן הרבה, אך הסכך שמעל הדפנות הוא סכך פסול, וכגון כשיש דופן תחת תקרת בית או גג רעפים וכו', והסכך פסול הוא פחות מד' אמות, ואחר הסכך פסול מתחיל סכך כשר, נחלקו הראשונים האם הסוכה כשרה, והנידון הוא האם דין דופן עקומה, נאמר דוקא כשהדופן מגיעה לסכך הפסול, דאז אם יש פחות מד' אמות סכך פסול אמרינן דופן עקומה דהסכך הפסול הוא המשך הדופן והסוכה כשרה, אבל כשהדופן אינה מגיעה לסכך, אף שיש פחות מארבע אמות בין הדופן לסכך הכשר לא אמרינן דופן עקומה, וכיון שהסכך הפסול מפסיק בין הדופן לסכך הכשר הרי זה פוסל את הסוכה, או שאף אם אין הדפנות מגיעות לסכך אומרים דופן עקומה והסוכה כשרה.

דדעת הר"ן בסוכה (דף ד) והריטב"א (שם) שדווקא אם המחיצות מגיעות לסכך הפסול, אומרים דופן עקומה, ואילו דעת הטור (סי' תרלב) שאף שהדפנות אינן

מגיעות לסכך הפסול אומרים דופן עקומה, ומבאר הגאון רבי עקיבא איגר בתשובותיו (תשובה יב) במחלוקת הראשונים, שהר"ן סבר שלא אומרים שתי הלכות להכשר סוכה, ומשום כך כשאין הדפנות מגיעות לסכך ובכדי להכשיר את הסוכה צריך לומר שתי הלכות, גם גוד אסיק [שהדפנות עולות לסכך] וגם דופן עקומה [שהדופן ממשיכה במקום הסכך פסול עד הסכך כשר] לכך כשאין הדפנות מגיעות לסכך לא אומרים דופן עקומה ואין הסוכה כשרה. ואילו הטור סובר שאומרים שתי הלכות להכשר סוכה.

וכתב הגרעק"א שיש ראייה לדינא שהלכה אינה כהר"ן אלא כן אומרים שתי הלכות להכשר סוכה, דהנה נתבאר לעיל [אות ג] דהשולחן ערוך (סי' תרל סעיף ט) פסק שאומרים גוד אסיק ולבוד, והוא באופן שדפנות הסוכה גבוהים עשרה טפחים והסכך גבוה מזה הרבה, וגם הדפנות אינן כנגד הסכך אלא רחוקות מכנגד הסכך פחות מג' טפחים דהסוכה כשרה, וביאר הגרעק"א שסובר השו"ע כשיטת הטור הנ"ל שאומרים שתי הלכות להכשר סוכה, ולכן באופן זה אומרים ב' הלכות גוד אסיק ולבוד, נמצא שלפי רעק"א להלכה אומרים שתי הלכות להכשר סוכה.

אכן במשנ"ב (סי' תרלב' סק"ד) מבואר בשם הפרי מגדים והבכורי יעקב שאף שיש להחמיר כשיטות שלא אומרים גוד אסיק ודופן עקומה, מ"מ לבוד ודופן עקומה כן אומרים, ומוכח מדבריהם שפרשו בשיטת הר"ן והריטב"א, דמה שלא אומרים דופן עקומה כאשר המחיצות אינם מגיעות לסכך הפסול, הוא מדין אחר ואינו משום שלא אומרים שתי הלכות ביחד כדברי רעק"א, אלא הוא דין אחר, שהרי הם עצמם כתבו שמהני לבוד ודופן עקומה, אף שהוא שתי הלכות, וזהו אף לשיטות שלא אומרים דופן עקומה כשהמחיצות אינם מגיעות לסכך הפסול, ובהכרח שמה שלא אומרים גוד אסיק ודופן עקומה אינו משום שלא אומרים שתי הלכות להכשר סוכה, אלא הביאור הוא שבדין דופן עקומה חייבים שהמחיצות יהיו סמוכות ממש ולא אומרים זאת בגוד אסיק, והטעם בזה, דגוד אסיק אין הביאור הוא שהאור ממש סתום, אלא שיש הלכה דמועיל [עיי' בחידושי הגר"ח הלוי הל' סוכה ובחזו"א בגליונות שם], משא"כ בלבוד שנחשב כסתום ממש, לכך לא אומרים לבוד ודופן עקומה.

דפנות מחבלים או עמודים

ה. יש לדון האם בדפנות הסוכה מהני חבלים או עמודים, והנה בגמ' בעירובין (טז ע"ב) מיצנו כמה שיטות בגמ' לענין מחיצות שבת דעירוב, האם מועיל מחיצת שתי או מחיצת ערב או שצריך מחיצה שלמה, ומחיצת שתי הוא כשיש עמודים אחד אחרי השני לאורך הסוכה, ויש ביניהם רווח פחות מג' טפחים, ומחיצת ערב הוא כשיש עמודים שוכבים אחד על השני ויש ביניהם רווח פחות מג' טפחים, ושוורש הנידון במחיצת שתי או ערב לבי סוכה הוא, דהנה מצינו בגמ' (סוכה דף ז' ע"א) דדופן סוכה כדופן שבת ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו שלשה טפחים עיי"ש, ובפשוטו מבואר בגמ' דבסוכה מועילה דופן שעשויה כולה מעמודים ובין עמוד לעמוד יש פחות מג' טפחים, אכן בתוס' (דף טז ע"ב ד"ה בפחות) מבואר שלא מועיל מחיצת שתי בסוכה, אלא שיש להקשות מדברי הגמ' (בדף ז' ע"א) הנ"ל דמבואר דדופן סוכה כדופן שבת ומשמע דמועיל מחיצת שתי או ערב בסוכה.

ומצינו באחרונים כמה ישובים לכך, [א]. המהר"ם בסוכה (טז ע"ב על דברי התוס' הנ"ל) כתב שכיון שזהו מחלוקת תנאים לענין מחיצת שבת דעירוב במסכת עירובין (דף טז ע"ב), והסוגיא בסוכה (דף ז' ע"א) עומדת בשיטת המכשירים מחיצת שתי, אבל להלכה קיי"ל כשיטות שלא מועיל מחיצת שתי אף בשבת [עיי'ן שו"ע או"ח סי' שסב], ולכך לא מועיל גם לענין סוכה.

[ב]. המהרש"א (שם) תירץ, שיש חילוק בין מחיצת שתי למחיצת ערב, דהיינו דבמחיצת ערב כגון בחבלים שפרוסים לרוחב, זה לא מועיל, אבל מחיצת שתי כגון עמודים פרוסים לאורך, זה כן מועיל, ומה דמבואר בגמ' בסוכה (דף ז' ע"א) שמועיל הוא במחיצת שתי, ומה דכתבו תוס' דלא מועיל הוא במחיצת ערב.

[ג]. המגן אברהם (פתיחה לסי' תרל) חולק על חילוקו של המהרש"א, וסובר שאין חילוק בין מחיצת שתי למחיצת ערב ושניהם אינו מועיל בסוכה, ומה שכתוב בגמ' (דף ז' ע"א) שמועיל בסוכה מחיצת שתי, הוא דוקא אם יש בסוכה ארבע דפנות ובזה מועיל בין במחיצת שתי ובין בערב, אבל אם הסוכה עשויה כדינא בשלש דפנות, לא מועיל מחיצת שתי או ערב, וכן פסק המשנה ברורה (סי' תרל סק"ז) שמחיצת שתי או ערב בסוכה לא מועיל אלא אם כן הסוכה עשויה מארבע דפנות [לא כולל פתח].

[ד]. החזו"א (או"ח סי' עה סק"ב) חולק על המגן אברהם והמשנה ברורה, וסובר שאין לחלק בין שלש דפנות לארבע דפנות, ובכל אופן לא מועיל מחיצת שתי או ערב,

ומה שאמרו בגמ' בסוכה (דף ז ע"א) שמועיל מחיצת שתי, מחדש החזון איש שמדובר בדופן שמעבר לשבעה טפחים שיעור סוכה, דהיינו שלאחר שעשו מחיצת סוכה מז' טפחים אפשר להאריך אותה בלא גבול עם חבלים או עמודים, אבל דופן שלימה של שתי או ערב לא מועיל.

דפנות מפריסת חבלים או עמודים

נמצא להלכה לפי האמור, שסוכה העשויה מפריסת חבלים או עמודים בשתי או ערב, לדעת המגן אברהם והמשנ"ב מועיל רק אם היא עשויה מארבע דפנות, אבל אם היא רק משלש דפנות זה לא מועיל, אכן לפי החזו"א מחיצת שתי או ערב לא מועיל כלל בסוכה גם אם עושה ארבע דפנות, ולפי"ד מחיצה מחבלים או עמודים בשתי או ערב לא מועיל כלל בסוכה.

והנה כל זה במחיצת שתי או ערב, אבל אם המחיצה עשויה משתי וערב ביחד ודאי מועיל כמחיצה וכמבואר בעירובין (טז ע"ב) שהשיטה המחמירה שם סוברת שכל מחיצה שאינה של שתי וערב אינה מחיצה, ומבואר מזה דמחיצת שתי וערב הוי מחיצה שלימה.

דופן ממעקה של מרפסת - סורגים

ולפי זה יש לדון במעקה של מרפסת - סורגים, ויש מחיצת שתי דהיינו עמודים, ויש פס ברזל למטה ולמעלה שמחברם, ויש לדון האם זה נחשב מחיצת שתי וערב שדינה במחיצה גמורה ומהני בסוכה, או לא.

והנה בשער הציון הלכות עירובין (סי' שס סק"ב) כתב בשם הפרי מגדים שהאופן הנ"ל נחשב מחיצת שתי וערב, ולפי זה נמצא שמעקה הוא מחיצה מושלמת לסוכה, [אכן אם מעקה הוא מעל גדר הנקרא מוזייקא יש בזה נידון רחב ולא נוכל כעת להיכנס לזה]. אכן החזו"א (או"ח סי' עז סק"ד) חולק על זה וסובר שאין זה נחשב כמחיצת שתי וערב, וטענתו שמחיצת שתי וערב הוא דוקא אם הוא שתי וערב בכל שלשה טפחים, וכיוון שבסורגים יש מחיצת שתי וערב רק למטה ולמעלה ואין כל שלשה טפחים מחיצת ערב, אין זה נחשב כמחיצת שתי וערב אלא נחשב כמחיצת שתי שאינה מועילה בסוכה.

והנה נידון זה שייד גם בתריסי הזזה כשהשלבנים פתוחים, דלדעת המשנה ברורה נחשב מחיצת שתי וערב, ולדעת החזון איש נחשב רק כמחיצת ערב ולא מועיל בסוכה.

יש אופן שמועיל לכולי עלמא, והוא שאם יש גם סורגים וגם תריסים, דאז אין צריך שהתריסים יהיו סגורים, אלא אפשר לפותחם, דאם התריסים בתוך שלשה טפחים למעקה, נמצא שיש כאן מחיצת שתי בהמעקה, ובתוך ג' טפחים יש מחיצת ערב בהתריסים הפתוחים, והוי מחיצת שתי וערב ומהני לכולי עלמא.

דפנות מסדינים

ו. דפנות מסדינים, אם רוח מצויה מזיזה אותם הסוכה פסולה, מכיון דמחיצה שאינה יכולה חעמוד ברוח מצויה פסולה כמבואר בגמ' (סוכה כד), [ולדעת החזו"א רק אם הם הסדינים זזים מהרוח שיעור שלשה טפחים ממקום הסוכה], ולכן כתב רבינו פרץ ומובא בטור ושולחן ערוך (סי' תרל סעיף ט) שאין נכון לעשות את הדפנות מסדינים אף על פי שקשרן טוב שמא יתנתק הקשירה ולא ישים לב, והיא מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה שהיא פסולה. וכתב השולחן ערוך, שהרוצה לעשות מסדינים שיעשה מחיצת שתי או ערב, ובמגן אברהם כתב שלפי שיטתו [שהוזכרה לעיל באות ה] מועיל רק אם יעשה מחיצת שתי בארבעה דפנות הסוכה, אבל אם יעשה רק בשלש לא מועיל, אכן בשער הציון (סי' תרל אות מט) כתב שמחיצת שתי או ערב מועילאף אם עושה כן רק בשלושה דפנות, וכתב בשם האליהו רבא והבכורי יעקב לחלוק על המגן אברהם שאף שבעלמא במחיצת שתי או ערב צריך ארבע מחיצות, כאן בסדינים כיוון שהם קשורים טוב, והמחיצות שתי הוא רק לחומרא, מהני אף בשלש דפנות.

לעילוי נשמת

ר' שרגא בן אליעזר ז"ל
נלב"ע יב אב תשע"ב

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במיל ניתן
ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח להרב נועם
יהודה שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון